

Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΕ

Ελλάδα

«[0]ι εθνικές αρχές (δικαστικές αρχές, αρχές επιβολής του νόμου και διοικητικές αρχές) αποτελούν **βασικούς παράγοντες** για την πραγμάτωση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που κατοχυρώνονται στον Χάρτη».

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2015), ψήφισμα σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2013-2014) (2014/2254(INI)), Στρασβούργο, 8 Σεπτεμβρίου 2015, αιτιολογική σκέψη ΙΣΤ.

Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ο χάρτης ανθρωπίνων δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Περιλαμβάνει 50 άρθρα με ουσιαστικά δικαιώματα και αρχές, τα οποία συμπληρώνονται από τέσσερα άρθρα με γενικές διατάξεις. Τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να σέβονται τα δικαιώματα και να τηρούν τις αρχές του Χάρτη όταν ενεργούν εντός του πεδίου εφαρμογής του δεσμευτικού δικαίου της ΕΕ. Οι διατάξεις του Χάρτη που είναι αρκετά ακριβείς και ισχύουν ανεπιφύλακτα μπορούν να έχουν άμεσο αποτέλεσμα σε εθνικό επίπεδο –για παράδειγμα στα εθνικά δικαστήρια. Επίκληση των διατάξεων του Χάρτη που περιέχουν «αρχές» είναι δυνατή ενώπιον δικαστηρίου μόνο εφόσον οι εν λόγω αρχές έχουν τεθεί σε εφαρμογή μέσω νομοθετικών ή εκτελεστικών πράξεων.

Η προώθηση της εφαρμογής του Χάρτη αποτελεί ρητή υποχρέωση των κρατών μελών. Το παρόν δελτίο χώρας στηρίζει αυτή την προσπάθεια παρέχοντας παραδείγματα της χρήσης του Χάρτη και επισημαίνοντας την προστιθέμενη αξία του.

Ο Χάρτης της ΕΕ ως υποχρέωση: πότε υποχρεούνται να τον εφαρμόζουν οι ελληνικές αρχές;

- ★ Δεδομένου ότι το δίκαιο της ΕΕ εφαρμόζεται κατά κύριο λόγο σε εθνικό επίπεδο, οι εθνικοί δικαστές, οι βουλευτές, οι κρατικοί υπάλληλοι και όσοι ασκούν νομικά επαγγέλματα είναι οι κύριοι «εκπρόσωποι του Χάρτη» στους οποίους βασίζεται το σύστημα της ΕΕ.
- ★ Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ αφορά πρωτίστως την ίδια την Ένωση. Δεσμεύει τα κράτη μέλη της ΕΕ «μόνο όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης» (άρθρο 51 του Χάρτη). Ωστόσο, σημαντικό κομμάτι του εθνικού δικαίου –και της χάραξης πολιτικής– επηρεάζεται άμεσα ή έμμεσα από το δίκαιο της ΕΕ. Όταν ένα νομοθετικό ζήτημα, μια δικαστική υπόθεση ή μια πραγματική κατάσταση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δεσμευτικού ενωσιακού δικαίου, εφαρμόζεται ο Χάρτης της ΕΕ, ο οποίος μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τις εθνικές αρχές ή να γίνει επίκλησή του ενώπιον των αρχών αυτών.
- ★ Δεν είναι πάντα εύκολο να καθοριστούν τα όρια του πεδίου εφαρμογής του Χάρτη. Το αν χωρεί εφαρμογή του Χάρτη αποτελεί κεντρικό ζήτημα όσον αφορά την ορθή εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ. Το εγχειρίδιο του FRA σχετικά με την εφαρμογή του Χάρτη στο δίκαιο και τη χάραξη πολιτικής σε εθνικό επίπεδο, με τίτλο «Applying the Charter of Fundamental Rights of the European Union in law and policymaking at national level», παρέχει ορισμένες οδηγίες για το συγκεκριμένο θέμα.

Πώς χρησιμοποιείται ο Χάρτης στην Ελλάδα;

Όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ εφαρμόζουν τον Χάρτη της ΕΕ, μολονότι δεν τον αξιοποιούν πάντα στο έπακρο. Ορισμένες φορές, γίνεται αναφορά στον Χάρτη στο πλαίσιο επικείμενης νομοθεσίας ή συζητήσεων στο κοινοβούλιο. Οι εθνικές αρχές και τα εθνικά δικαστήρια στις αποφάσεις τους συχνά παραπέμπουν στον Χάρτη. Ακολουθούν ορισμένα παραδείγματα από την Ελλάδα:

★ Συζητήσεις στο εθνικό κοινοβούλιο: γενικές αναφορές στον Χάρτη της ΕΕ

Το 2015 ο πρωθυπουργός αναφέρθηκε στον Χάρτη κατά τη διάρκεια συζήτησης που αφορούσε την άμεση λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης: «[Τ]ο παρόν νομοσχέδιο έρχεται μετά από πέντε χρόνια κοινωνικής και οικονομικής καταστροφής να λάβει μέτρα για τη διασφάλιση βασικών κοινωνικών αναγκών –στέγαση, σίτιση, ενέργεια– όπως περιγράφονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.»

★ Εθνική νομοθεσία: απαγόρευση διακρίσεων (άρθρο 21)

Το άρθρο 15 του **νόμου για την ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της οδηγίας 2014/92/ΕΕ** – σχετικά με τους λογαριασμούς πληρωμών– παραπέμπει στο άρθρο 21 (απαγόρευση διακρίσεων) του Χάρτη. Ο Χάρτης λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για τους απαγορευμένους λόγους διακρίσεων τους οποίους οφείλουν να γνωρίζουν τα πιστωτικά ιδρύματα σε περίπτωση που πρόσωπα τα οποία διαμένουν μόνιμα στην ΕΕ επιθυμούν να ανοίξουν ή να αποκτήσουν πρόσβαση σε λογαριασμό πληρωμών στην Ελλάδα.

★ Εθνικά δικαστήρια: δικαίωμα του προσώπου να μη δικάζεται ή να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη (άρθρο 50)

Σε υπόθεση (1741/2015) που εκδικάστηκε το 2015, το Συμβούλιο της Επικρατείας αναίρεσε την απόφαση του Διοικητικού Δικαστηρίου, με την αιτιολογία ότι η επιβολή διοικητικής κύρωσης για λαθρεμπορία πετρελαίου δεν συνιστά παραβίαση του δικαιώματος του προσώπου να μη δικάζεται ή να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη, σε περίπτωση που η κατηγορούμενη εταιρεία έχει αθωωθεί από το ποινικό δικαστήριο. Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 50 του Χάρτη δεν εμποδίζει την εκ μέρους κράτους μέλους επιβολή συνδυασμού φορολογικών και ποινικών κυρώσεων για την ίδια πράξη μη συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις που αφορούν την υποβολή δηλώσεων στον τομέα του ΦΠΑ.

Το ελληνικό Σύνταγμα

Το Σύνταγμα της Ελληνικής Δημοκρατίας

- ★ Ψηφίστηκε τον Δεκέμβριο του 1975.
- ★ Έχει τέσσερα μέρη, ορισμένα από τα οποία απαρτίζονται από χωριστά κεφάλαια, και 120 άρθρα συνολικά.
- ★ Ο κατάλογος δικαιωμάτων περιέχεται στο δεύτερο μέρος, με τίτλο «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα» (Άρθρα 4-25). Περιλαμβάνει ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα.

Το Σύνταγμα, ο Χάρτης της ΕΕ και η ΕΣΔΑ

- ★ Το ελληνικό Σύνταγμα δεν περιλαμβάνει ευθεία αναφορά στον Χάρτη της ΕΕ ή στην **Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**.
- ★ Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 28 παράγραφος 1, από την επικύρωσή τους, οι διεθνείς συμβάσεις υπερισχύουν έναντι κάθε άλλης διάταξης κοινού νόμου, αν και όχι έναντι του Συντάγματος.

Η προστιθέμενη αξία του Χάρτη

Ο Χάρτης αποτελεί νομικά δεσμευτικό κείμενο. Περιέχει ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, καθώς και οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα. Επίσης, αντλεί ισχύ από το δίκαιο της ΕΕ, το οποίο συχνά παράγει άμεσα αποτελέσματα και του οποίου η υπεροχή πρέπει καταρχήν, και σε αντίθεση με το διεθνές δίκαιο, να αναγνωρίζεται έναντι του εθνικού δικαίου. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις, ενδέχεται να μην είναι δυνατή η άμεση επίκληση του Χάρτη –για παράδειγμα, διότι η αντίστοιχη διάταξη του Χάρτη αποτελεί αρχή και όχι δικαίωμα και δεν έχει τεθεί σε εφαρμογή με νομοθετική ή εκτελεστική πράξη, ή δεν εφαρμόζεται άμεσα για άλλους λόγους, ή δεν εφαρμόζεται καθόλου διότι η εξεταζόμενη υπόθεση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ. Σε κάθε περίπτωση, ο Χάρτης ενισχύει την προβολή των δικαιωμάτων. Απαριθμεί με σαφήνεια τα δικαιώματα και τις αρχές που συχνά δεν προβλέπονται ρητώς σε άλλες διεθνείς πράξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως η ΕΣΔΑ (όπως φαίνεται στο γράφημα 1). Σε αντίθεση με τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο Χάρτης της ΕΕ δεν δίνει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να δεσμεύονται από συγκεκριμένες μόνο διατάξεις: τα κράτη μέλη δεσμεύονται από το σύνολο των διατάξεών του.

Ο Χάρτης, δεδομένου του εύρους των δικαιωμάτων που καλύπτει ρητώς, μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της προβολής των δικαιωμάτων σε εθνικό επίπεδο. Επίσης, τα εθνικά δικαστήρια ορισμένες φορές καταφεύγουν στον Χάρτη για την ερμηνεία ή την περαιτέρω ανάπτυξη του εθνικού δικαίου, ακόμα και εκτός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ.

- Δεν υπάρχει ισοδύναμο στην ΕΣΔΑ
- Ευρύτερο από την ΕΣΔΑ
- Προστασία ισοδύναμη με της ΕΣΔΑ
- Αφορά ειδικά την ΕΕ

Σημείωση: Το γράφημα βασίζεται στις Επεξηγήσεις του Χάρτη και στη σύγκριση των δύο κειμένων, με στόχο να καταδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο ο Χάρτης ενισχύει την προβολή των δικαιωμάτων (ορισμένα από τα δικαιώματα που δεν προβλέπονται ρητά στην ΕΣΔΑ καλύπτονται από τη νομολογία, η οποία ωστόσο, είναι λιγότερο προβεβλημένη σε μη ειδικούς).

Πηγή: FRA, 2018

Γράφημα 1: Ποια δικαιώματα καλύπτονται; Σύγκριση μεταξύ του Χάρτη και της ΕΣΔΑ

Άρθρα του Χάρτη και κείμενα της ΕΣΔΑ: διαφορές και ισοδυναμία κάλυψης

Άρθ. 1-5
Αξιοπρέπεια

- 1 Ανθρώπινη αξιοπρέπεια
- 2 Ζωή
- 3 Ακεραιότητα του προσώπου
- 4 Βασανιστήρια· απάνθρωπη, εξευτελιστική μεταχείριση
- 5 Δουλεία και αναγκαστική εργασία

Άρθ. 6-19
Ελευθερίες

- 6 Ελευθερία και ασφάλεια
- 7 Ιδιωτική και οικογενειακή ζωή
- 8 Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα
- 9 Γάμος και δημιουργία οικογένειας
- 10 Σκέψη, συνείδηση και θρησκεία
- 11 Έκφραση και πληροφόρηση
- 12 Συνέρχασθαι και συνεταίριζασθαι
- 13 Τέχνη και επιστήμη
- 14 Εκπαίδευση
- 15 Ελευθερία του επαγγέλματος και δικαίωμα προς εργασία
- 16 Επιχειρηματική ελευθερία
- 17 Ιδιοκτησία
- 18 Άσυλο
- 19 Απομάκρυνση, απέλαση ή έκδοση

Άρθ. 20-26
Ισότητα

- 20 Ισότητα έναντι του νόμου
- 21 Απαγόρευση διακρίσεων
- 22 Πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία
- 23 Ισότητα ανδρών και γυναικών
- 24 Παιδί
- 25 Ηλικιωμένοι
- 26 Ένταξη των ατόμων με αναπηρίες

Άρθ. 27-38
Αλληλεγγύη

- 27 Δικαίωμα των εργαζομένων στην ενημέρωση και τη διαβούλευση
- 28 Διαπραγμάτευση και συλλογικές δράσεις
- 29 Πρόσβαση στις υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας
- 30 Αδικαιολόγητη απόλυση
- 31 Δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας
- 32 Απαγόρευση της εργασίας των παιδιών· προστασία στην εργασία
- 33 Οικογενειακή ζωή και επαγγελματική ζωή
- 34 Κοινωνική ασφάλιση και αρωγή
- 35 Προστασία της υγείας
- 36 Πρόσβαση στις υπηρεσίες οικονομικού ενδιαφέροντος
- 37 Προστασία του περιβάλλοντος
- 38 Προστασία του καταναλωτή

Άρθ. 39-46
Δικαιώματα των πολιτών

- 39 Εκλέγειν και εκλέγεσθαι στο ΕΚ
- 40 Εκλέγειν και εκλέγεσθαι σε δημοτικές και κοινοτικές εκλογές
- 41 Χρηστή διοίκηση
- 42 Πρόσβαση στα έγγραφα
- 43 Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής
- 44 Αναφορά (ΕΚ)
- 45 Κυκλοφορία και διαμονή
- 46 Διπλωματική και προξενική προστασία

Άρθ. 47-50
Δικαιοσύνη

- 47 Πραγματική προσφυγή και αμερόληπτο δικαστήριο
- 48 Τεκμήριο αθωότητας· δικαιώματα της υπεράσπισης
- 49 Νομιμότητα και αναλογικότητα αξιοποιούν πράξεων και ποινών
- 50 Ne bis in idem (απαγόρευση δίωξης ή τιμωρίας δύο φορές για το ίδιο αδίκημα)

Από τη σύγκριση του Χάρτη με τα συντάγματα των κρατών μελών της ΕΕ καθίσταται εμφανές ότι το κείμενο του Χάρτη περιέχει συχνά πιο σαφείς αναφορές σε ορισμένα δικαιώματα. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, διάφορα δικαιώματα του Χάρτη δεν φαίνεται να αντανακλώνται πλήρως στο εθνικό συνταγματικό δίκαιο –για παράδειγμα, το δικαίωμα του ασύλου (άρθρο 18), τα δικαιώματα των ηλικιωμένων (άρθρο 25), το δικαίωμα των εργαζομένων στην ενημέρωση και τη διαβούλευση στο πλαίσιο της επιχείρησης (άρθρο 27), το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας (άρθρο 29), η προστασία σε περίπτωση αδικαιολόγητης απόλυσης (άρθρο 30), η απαγόρευση της εργασίας των παιδιών

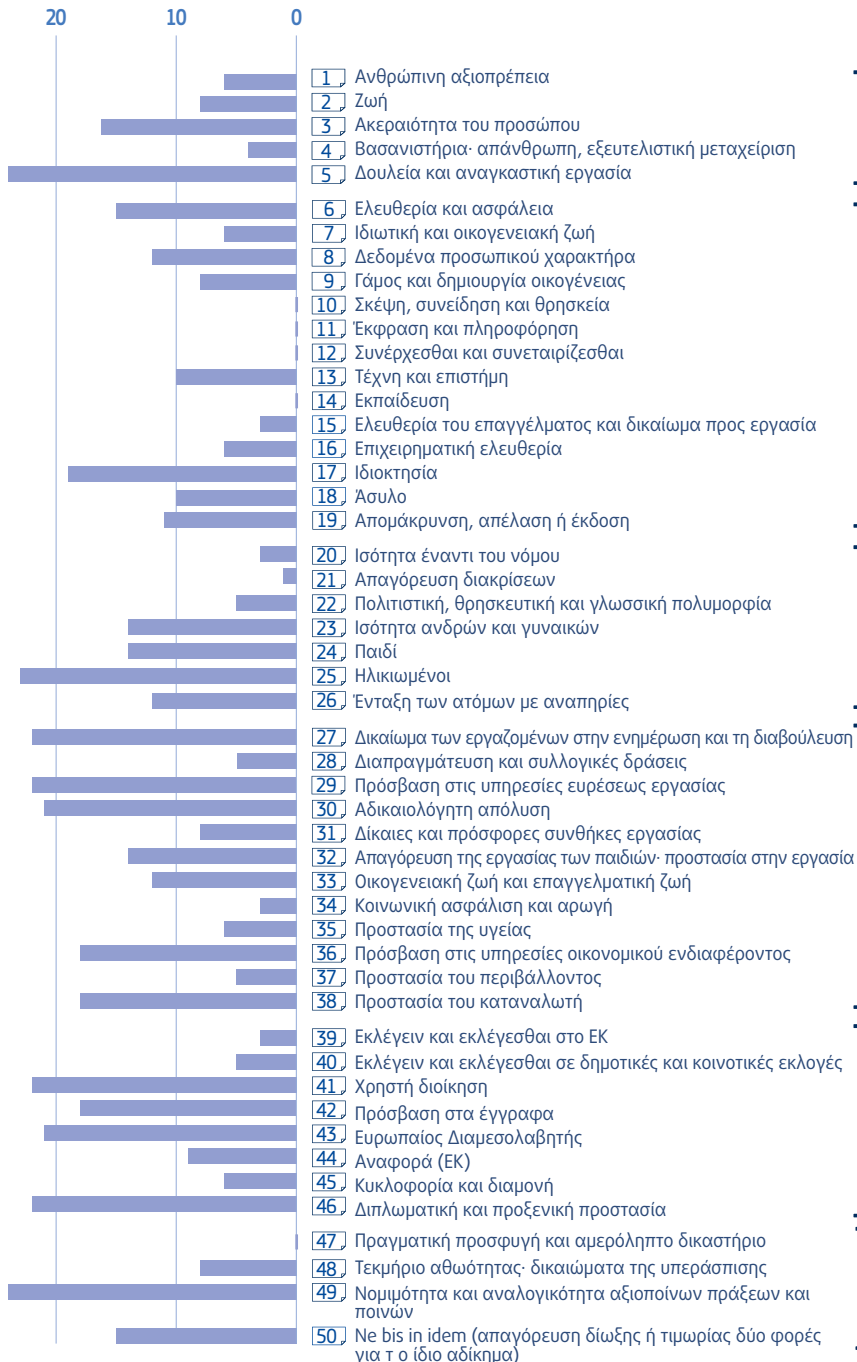
και η προστασία των νέων στην εργασία (άρθρο 32), η προστασία του καταναλωτή (άρθρο 38), το δικαίωμα της χρηστής διοίκησης (άρθρο 41), το τεκμήριο αθωότητας και το δικαίωμα υπεράσπισης (άρθρο 48), και το δικαίωμα του προσώπου να μη δικάζεται ή να μην τιμωρείται δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη (άρθρο 50). Η απουσία ορισμένων δικαιωμάτων από ένα συνταγματικό κείμενο δεν συνεπάγεται σε καμία περίπτωση ότι δεν προστατεύονται από την έννομη τάξη. Ωστόσο, ρητές διασφαλίσεις σε ένα συνταγματικό κείμενο καθιστούν τα δικαιώματα αυτά πιο ορατά και, κατά συνέπεια, περισσότερο προσβάσιμα. Υπό αυτή την έννοια, ο Χάρτης μπορεί να ενισχύσει δικαιώματα τα οποία είναι λιγότερο γνωστά.

Γράφημα 2: Ο Χάρτης ενισχύει την προβολή των δικαιωμάτων; Σύγκριση μεταξύ του Χάρτη και των εθνικών συνταγμάτων

Αριθμός κρατών μελών της ΕΕ ανά άρθρο του Χάρτη τα οποία δεν περιλαμβάνουν στα συνταγματικά κείμενά τους ισοδύναμες ή ρητές διατάξεις

Σημείωση: Το γράφημα βασίζεται στη σύγκριση των κειμένων του Χάρτη και του γραπτού συνταγματικού δικαίου των κρατών μελών της ΕΕ (εξαιρουμένου του Ηνωμένου Βασιλείου) με στόχο να αναδειχθούν οι διατάξεις του Χάρτη που είναι πιθανότερο να ενισχύσουν την προβολή των δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα που αφορούν ειδικά την ΕΕ (οι διατάξεις του Χάρτη που στο γράφημα 1 έχουν σημειωθεί με ανοιχτό κίτρινο χρώμα) θεωρείται ότι αντανακλώνονται στα εθνικά συντάγματα σε περιπτώσεις στις οποίες είναι δυνατός ο προσδιορισμός συγκρίσιμης διάταξης (για παράδειγμα, μια συνταγματική διάταξη που αφορά τον εθνικό Διαμεσολαβητή).

Πηγή: FRA, 2018

Άρθ. 1-5
Αξιοπρέπεια

Άρθ. 6-19
Ελευθερίες

Άρθ. 20-26
Ισότητα

Άρθ. 27-38
Αλληλεγγύη

Άρθ. 39-46
Δικαιώματα των πολιτών

Άρθ. 47-50
Δικαιοσύνη

Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ: ένα νέο εργαλείο

- ★ Ο Χάρτης καταρτίστηκε από μια Ευρωπαϊκή Συνέλευση. Η Συνέλευση αυτή συγκροτήθηκε από 15 εκπροσώπους των τότε 15 κρατών μελών της ΕΕ, 46 βουλευτές (16 μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και 30 μέλη των εθνικών κοινοβουλίων) και έναν εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η Συνέλευση πραγματοποίησε επίσης διαβουλεύσεις με την κοινωνία των πολιτών.
- ★ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο της ΕΕ διακήρυξαν πανηγυρικά τον Χάρτη τον Δεκέμβριο του 2000.
- ★ Με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας, την 1η Δεκεμβρίου 2009, ο Χάρτης κατέστη νομικά δεσμευτικός. Είναι μια σχετικά νέα νομική πράξη που χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο σε εθνικό επίπεδο.

Περαιτέρω πληροφορίες

- ★ Ο Χάρτης της ΕΕ, διαθέσιμος στο EUR-Lex.
- ★ Οι **Επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων**, του Προεδρείου της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης.
- ★ **Charterpedia** – ο διαδικτυακός χώρος του FRA που συγκεντρώνει πληροφορίες οι οποίες σχετίζονται με τον Χάρτη, συμπεριλαμβανομένης νομολογίας εθνικών δικαστηρίων.
- ★ **EU Charter app** – εφαρμογή του FRA για πρόσβαση στον Χάρτη της ΕΕ ανά πάσα στιγμή, οπουδήποτε, καθώς και για πρόσβαση στη νομολογία εθνικών δικαστηρίων και του ΔΕΕ στην οποία έχει χρησιμοποιηθεί ο Χάρτης.
- ★ FRA (2018), «**Applying the Charter of Fundamental Rights of the European Union in law and policymaking at national level**», Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.
- ★ FRA (2018), Γνώμη 4/2018, «**Challenges and opportunities for the implementation of the Charter of Fundamental Rights**».
- ★ **Θεματικά εγχειρίδια του FRA-Συμβουλίου της Ευρώπης/ΕΔΔΑ για το ευρωπαϊκό δίκαιο**: Απαγόρευση διακρίσεων (2018), Άσυλο (2014), Προστασία Δεδομένων (2018), Δικαιώματα του παιδιού (2015) και Πρόσβαση στη δικαιοσύνη (2016).
- ★ Η ετήσια έκθεση του FRA για τα θεμελιώδη δικαιώματα, «**Fundamental Rights Report**», περιέχει **ειδικό κεφάλαιο** για τη χρήση του Χάρτη σε εθνικό επίπεδο.
- ★ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, **Ετήσιες εκθέσεις για την εφαρμογή του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ**

FRA – ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Τηλ. +43 158030-0 – Φαξ +43 158030-699

fra.europa.eu

 [facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)

 twitter.com/EURightsAgency

 [linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)

Printed by Bietlot in Belgium

© FRA, 2019

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων
της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019

Υπηρεσία Εκδόσεων
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Print ISBN 978-92-9474-099-1 doi:10.2811/52825 TK-01-18-744-EL-C
PDF ISBN 978-92-9474-098-4 doi:10.2811/243572 TK-01-18-744-EL-N